

ČTYŘI ŽIVOTNÍ LŽI

Pravda a lež. Lidstvo se těmito pojmy ohání odnepaměti. Stále od malička slýcháme v pohádkách, jak pravdomluvnost vítězí nad špatnými úmysly. V realitě bývá však toto tvrzení paradoxně považováno obecně za lživé.

Ve škole mi bylo řečeno, že nejlépe se myšlenky vysvětlují promítnutím na reálných a představitelných situacích. Použiji tedy jistou zcela smyšlenou dívku Terezu, která se dozvídá o několika zásadních lživých informacích.

Představme si tedy modelovou situaci, ve které se Tereza nachází. Tři kamarádky sedí spolu na gauči a sledují film, dejme tomu Krásku a zvíře. Dojdou až k okamžiku, kdy se Zvíře promění v krásného prince.

„To je ale fešák,“ poznamená Terčina kamarádka. Druhá spolusedící něco zamumlá na souhlas a přikývne. Terka se zarazí. Právě totiž přemýšlela o tom, že princí to víc slušelo s rohy a že jako domácí mazlíček by byl docela roztomilý. Do konce filmu si láme hlavu, co na něm ostatní tak vidí. Tuto záhadu nedokáže rozlousknout ani po celonočním usilovném uvažování, kdy se otázka: ‘co holky viděly na princí’ změní na: ‘co holky vidí na klucích’? Pro Terku byli a stále jsou jen a prostě lidmi, dvě oči, ústa, nos, pár rukou, pár nohou, nic špatného, ale nic extra pěkného. Snaží se analyzovat své pocity, myšlenky a dá to hodně práce, času a přesvědčování sebe samé, než najde uspokojivé řešení. Nebylo to nic snadného, jelikož se musela smířit s tím, že mnohé předpoklady, považované za obecně nevyvratitelné pravdy, se najednou stávají pouhými bludy.

Lež první: Princezny a princové

V naší společnosti stále ještě panuje pohádkové přesvědčení, že spokojená žena je žena s manželem, zaměstnáním, dvěma dětmi a motem: ‘šťastni až navěky’. Zamysleme se nad tím, kolik takových doopravdy známe. Já osobně moc ne. Pravdou tedy je, že pohádky jsou v tomto směru velmi nedůvěryhodným zdrojem.

Terka tak pomocí sebeanalýzy zjistila, že lež, jako je tato, lze lehko vyvrátit kupodivu pomocí prostředku běžně dostupného v každé dobré pohádce. Díky lásce. Láska je totiž pravdou, kterou neporazí žádné lži, ale jen pokud je jejím opravdovým základem čistá upřímnost. Pravda a lež jsou relativní, láska naproti nim absolutně reálná; můžeme ji tedy brát za ztělesnění pravdy. Přestože je to láska princezny k princezně.

Lež druhá: Upřímnost a milosrdenství

Coming-out není nic jednoduchého a nikdo netvrdí, že je. Poté, co se Tereza smířila sama se sebou a pochopila pravdu, rozhodla se svěřit kamarádce. Byl to první rozpačitý pokus zjistit, jak budou lidé reagovat. Naštěstí je kamarádka spíš zvědavá než překvapená, a tak to Terka za chvíli bere jako něco běžného. Fajn, jednu pravdu má za sebou. To nejtěžší jí čeká. Přijít za rodiči a přiznat se. Nepříjemná pravda je jako náplast. Tlačí, dře a otravuje, dokud ji nesundáte. Lepší je udělat to rychle, bolest je kratší. Při jednání s lidmi je horší v tom, že se podobá skoku do vody z vysoké skály. Nevíte, co se skrývá pod hladinou, neznáte spodní proudy ani příšerky-pomluvy, které žijí v jezeře. Přesto musíte skočit. Jelikož náplast dře k nevydržení.

Nebudu vám popisovat, jaké strasti taková pravda působí. Ten zrychlený tep, třesoucí se ruce, bolest břicha, obavy a stres, které zažívala Terka, zažil už určitě každý z nás. Nepatří však do této práce. Raději vám přiblížím situaci, při které bylo pro Terezu ještě těžší říct pravdu. Protože v následujícím příkladu si nemohla vybrat ani místo, ani čas, dokonce ani způsob, jak ji sdělit. U pravdy je totiž důležité, aby byla sdělena vhodnými slovy.

Řekněme, že její coming-out dopadl dobře. Její rodiče ji mají rádi takovou, jaká je, a přejí jí šťastný život. Dejme tomu, že si našla přítelkyni-princeznu a spokojeně prožívá každý den. A pak, když už si myslí, že se nic nemůže pokazit, přijde další Překážka. Jmenuje se Marcela a je to Terčina babička. Stará zvidavá paní, která se zeptá: „Tak co, Teri, už sis někoho našla? Nějakého kluka?“

Tato otázka působí vcelku nevinně, ovšem ne v případě, že vedle vás právě stojí dívka, se kterou máte v plánu prožít zbytek života. Musí tedy učinit rozhodnutí. Zalhat babičce, která jí vždy věřila? Odpovědět jen na druhou část dotazu prostým: 'ne' nebo 'přiznat barvu'? Je to dilema.

Záleží samozřejmě jak na situaci, tak na charakterech postav. Je-li babička vstřícná a víme-li, že by jí to vůbec nevadilo, proč ne. Ale je to, že by ji skutečnost trápila a vzala by to špatně, omluva pro lež? Je v tomto případě drobná lež „pro spokojenost všech“ špatná, či naopak vhodná?

Já sama to nejspíš nedokážu objektivně posoudit, poněvadž k mé výchově patřilo i přesvědčení, že malá lež nikomu neublíží a o nebezpečných, sporných či problematických pravdách je lepší mlčet. Zjišťuji však, že věřit v pravdivost výchovy a v pravdivost názorů rodičů není zrovna nejšťastnějším rozhodnutím.

Lež třetí: Šťastně až navěky

Terce říkali, že všechno bude dobrý. Četla noviny a říkala si, že všechno bude dobrý, všechno je to mimo ni. Říkali jí, že dobré lidi čeká dobrý konec. Ale nikdy není 'dobrý' úplně všechno. Obzvláště, když člověk obědvá ve školní jídelně, kde se slova „dobrý“ a „jídlo“ dostávají do zcela nových kontextů a významů. Všechno dobrý, to je nemožný nesmysl. Lhali jí tedy? Nebo jen mysleli něco

jiného, než doopravdy řekli? Třeba měli na mysli, že všechno, co přečte, bude dobrý. Nebo všechny její známky budou dobrý, jelikož na tom rodičům zřejmě záleží. Nebo že všechny její slohovky budou dobrý. Nebo všechny její víkendy a volnočasové aktivity budou dobrý. Kdo ví ?

Málokdy se nám podaří opravdu vyjádřit, co máme na mysli, aby to ostatní lidé beze zbytku pochopili. V našich životech hraje stejnou roli jako pravda a lež i nedorozumění, nepochopení, špatná interpretace a nedostatek informací. Proto je tak těžké rozhodnout, kdo lže a kdo mluví upřímně. Jelikož neznám člověka, který by znal vždy celou pravdu. To je zhora nemožné. Nesuďme a neodsuzujme tedy tak bezhlavě a přísně, jak mají lidé ve zvyku.

Lež čtvrtá a zároveň poslední: Pravda se ukáže.

Lež má krátké nohy, nikdy daleko nedojde, tvrdili Terce. Učili ji říkat pravdu, přestože jí mnohé zatajovali a obklopovali ji bludy. Mnohé z nich se však táhnou po generace, takže jim to nemůžeme mít až tak za zlé. Už když jí ve školce řekli, že kravička dává mlíčko, lhali. Mléko kravám bere člověk poté, co jim hned po narození sebere jejich mládě. Také kreslením jablíček zachycených do bodlin ježka přivádí předškolní výchova děti na scestí. Ježek je hmyzožravec a ani tisíc názorných ilustrací ho nepřesvědčí o zdraví prospěšné konzumaci ovoce. Tyto a mnohé další lži pak pracně vyvracejí učitelé na základních, středních či vysokých školách s větší či menší úspěšností. Jednu lež je však téměř nemožné lidem vzít. Drží se jí jako klíště. Jejich přesvědčení o vlastní dokonalosti.

Lidé tvrdí, že člověk je nejinteligentnější formou života na planetě Zemi. Mají přece vlaky, hodinky, mobily, auta, atomovou energii, psychické poruchy, Ústavu, vynalezli kolo a vedou války, což je odlišuje od ostatních živočišných druhů. Delfíni si myslí, že jsou chytřejší než lidé. Nemají totiž vlaky, hodinky, mobily, auta, atomovou energii, psychické poruchy, Ústavu, natož kolo a války. Možná by právě tohle měl být důvod se zamyslet, proč na světě vlastně jsme.

Jenže většině lidí jde lépe mluvení než myšlení. Ale uvědomme si, že pravda a lež jsou jen dvě strany jedné mince. Mince zvané slovo. A používání slov, to nám, lidem, přece jde ze všeho nejlépe.